

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

สุขศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.สุจิตรา สุนทรทรัพย์
รุ่งอรุณ เขียวพุ่มพวง

ผู้ตรวจ

รศ.ทยา อาริวงศ์
ผศ.วิภาวดี ลีมีงสวัสดิ์
ผศ.ดร.ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช

บรรณาธิการ

รศ.จินตนา สรายุทธพิทักษ์

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

สุขศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
สุจิตรา สุนทรทรัพย์.
หนังสือเรียน สุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.--กรุงเทพฯ : แม็ค,
2554.
184 หน้า.
1. สุขศึกษา--การศึกษาและการสอน (มัธยมศึกษา). I. รุ่งอรุณ
เขียวพุ่มพวง. II. ชื่อเรื่อง.
613.0712
ISBN 978-974-412-963-5

สงวนลิขสิทธิ์ : ธันวาคม 2554
สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็น
ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษร

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย
บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด
MAC PRESS CO., LTD.

ส่งมอบหนังสือไปยัง **ปริมณียลาดพร้าว**
ในนาม **บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด**
เลขที่ 9/99 อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว
แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
☎ 0-2938-2022-7 โทรสาร 0-2938-2028
E-mail : macpress@MACeducation.com www.MACeducation.com
พิมพ์ที่ : บริษัท เพ็ญทรัพย์ การพิมพ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในชุดหนังสือเรียนเล่มนี้ ได้จัดทำขึ้นตามสาระการเรียนรู้แกนกลางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำเป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีทักษะและความสามารถครอบคลุมสาระต่างๆ ตามที่หลักสูตรกำหนด การนำเสนอได้นำเสนอเนื้อหาในลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่มีจุดประสงค์การเรียนรู้และการนำเสนอแผนผังเนื้อหาทุกหน่วยการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดชั้นปี ในเนื้อหาหลักทุกหน่วยการเรียนรู้จะมีการแทรกกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ เพื่อฝึกการคิดทั้งการคิดพื้นฐานและการคิดขั้นสูง ตลอดจนกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้นจึงจัดได้ว่าหนังสือเรียนชุดนี้เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพได้เหมาะสมตามระดับชั้นของผู้เรียน

คณะผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สุขศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์ นักเรียน และผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรต่อไป

คณะผู้เรียบเรียง

หนังสือเรียน สุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตรงตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้
สาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์	พ 1.1 เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์
สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว	พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต
สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค	พ 4.1 เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ
สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต	พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง

คำชี้แจง

สำหรับครูผู้สอนและผู้ปกครอง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สุขศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชุดนี้ บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด ได้จัดทำและพัฒนาขึ้นใหม่ให้ตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยในการจัดทำและพัฒนาหนังสือเรียนแม็คครั้งนี้ นอกจากจัดเนื้อหาให้ตรงกับสาระแกนกลางและตัวชี้วัดชั้นปีที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว ยังได้นำผลการวิจัยประเมินผลการใช้สื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งบริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด ได้ดำเนินการศึกษาวิจยมาดำเนินการพัฒนาหนังสือเรียนชุดนี้ ดังนี้

1. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปีและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ทุกระดับที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดให้เรียนในแต่ละปี
2. จัดทำตัวชี้วัดชั้นปีเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกด้านผู้เรียนของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักและความพยายามของสถานศึกษาที่จะจัดการเรียนการสอนให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด
3. จัดให้มีกิจกรรมเพื่อฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีของหลักสูตร ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดได้จากแผนการจัดการเรียนรู้ที่สำนักพิมพ์ได้จัดทำขึ้นตามแนวทางการวางแผนแบบมองย้อนกลับ (Backward Design) ทั้งนี้ครูผู้สอนควรชี้แจงและให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนปฏิบัติได้จริง

4. จัดทำเนื้อหาเพิ่มเติมนอกเหนือจากหนังสือเล่มนี้ โดยสำนักพิมพ์เป็นผู้รับผิดชอบคุณภาพเองในรูปแบบ MAC e-knowledge ผู้สอนและผู้เรียนที่มีความสนใจจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม สามารถหาข้อมูลได้ที่ www.MACeducation/e-knowledge หรือเชื่อมต่อกับ Web Site ของสำนักพิมพ์ คือ www.MACeducation.com ซึ่งมีฐานข้อมูลที่ท่านสามารถ Download มาศึกษาได้

5. เพื่อสนองนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบายให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาทุกระดับ ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบภาระงานที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ โดยแทรกไว้ในกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจบางหน่วยที่มีเนื้อหาสอดคล้อง โดยใช้ตราสัญลักษณ์โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กำกับไว้ เพื่อเป็น

จุดสังเกตสำหรับครูผู้สอนจะได้แนะนำผู้เรียน และครูควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

6. ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แนวทางการวางแผนแบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ Grant Wiggins และ Jay McTighe ทั้งนี้ ในแผนการจัดการเรียนรู้ได้เพิ่มภาระงาน 2 ลักษณะ สำหรับครูนำไปประยุกต์ดัดแปลง เพื่อการพัฒนาเป็นนวัตกรรมการศึกษาสำหรับแก้ปัญหาในชั้นเรียน คือ

- นวัตกรรมเพื่อฝึกการคิดวิเคราะห์
- นวัตกรรมเพื่อจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

7. เพื่อส่งเสริมให้ครูได้ทำวิจัยในชั้นเรียนและเขียนรายงานการวิจัยที่มีรูปแบบเหมาะสม ทางสำนักพิมพ์ได้จัดทำแบบฟอร์มแนวทางการเขียนรายงานเพิ่มไว้ให้ทุกหน่วยการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ครูตระหนักว่า ควรใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ของสำนักพิมพ์ และจึงขอตั้งปณิธานว่า จะสร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อวงการศึกษาลดต่อไป

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

สารบัญ

	หน้า		หน้า		หน้า		หน้า
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ธรรมชาติของเรา	1	2.1.3 การวางแผนครอบครัว	28	3.1.1 การดูแลสุขภาพทางโภชนาการ	52	3.3.1 การวางแผนและจัดเวลาในการออกกำลังกาย	108
ตรงตามมาตรฐาน พ 1.1 ตัวชี้วัดข้อ 1, 2, 3		- วิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง	28	3.1.2 หลักการบริโภคอาหาร	53	การสร้างเสริมสมรรถภาพทางกาย และ	
หน่วยย่อยที่ 1.1 พัฒนาการตามวัย	2	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	30	- ความต้องการปริมาณอาหารของบุคคล		การพักผ่อน	108
1.1.1 พัฒนาการของมนุษย์	3	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		ในแต่ละวัย	53	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	109
1.1.2 การเจริญเติบโตและพัฒนาการในวัยต่างๆ	4	ประจำหน่วย	31	- พลังงานที่ได้จากอาหารแต่ละชนิด	56	3.3.2 การพักผ่อน	110
- ระยะเวลาในครรภ์	4	หน่วยย่อยที่ 2.2 อนามัยแม่และเด็ก	32	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	63	- การนอนหลับสนิท	111
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	6	2.2.1 องค์ประกอบของอนามัยเจริญพันธุ์	33	3.1.3 อาหารที่สร้างเสริมสุขภาพโดยคำนึงถึง	63	- การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ	112
- วัยเด็ก	6	- อวัยวะสืบพันธุ์ของเพศชาย	33	ความประหยัดและคุณค่าทางโภชนาการ	63	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	115
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	11	- อวัยวะสืบพันธุ์ของเพศหญิง	35	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	66	3.3.3 การสร้างเสริมสมรรถภาพทางกาย	115
- วัยรุ่น	11	2.2.2 การดูแลสุขภาพอนามัยทางเพศ	38	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		- ความหมายของสมรรถภาพทางกาย	115
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 3	12	- การดูแลสุขภาพอนามัยทางเพศของ	38	ประจำหน่วย	67	- การเลือกชนิดของการออกกำลังกาย	
- วัยผู้ใหญ่	14	- การดูแลสุขภาพอนามัยทางเพศของ	39	หน่วยย่อยที่ 3.2 โรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุข	68	หรือการเล่นกีฬาเพื่อสร้างเสริม	
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 4	16	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 3	39	3.2.1 ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพกับ		สมรรถภาพทางกาย	116
1.1.3 อิทธิพลและความคาดหวังของสังคมต่อการ	17	2.2.3 อนามัยแม่และการปฏิบัติตนระหว่าง	40	ป้องกันโรค	69	3.3.4 การทดสอบสมรรถภาพทางกายแบบต่างๆ	119
เปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น	17	การตั้งครรภ์	40	3.2.2 โรคติดต่อที่เป็นปัญหาสาธารณสุข	73	และการพัฒนาสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ	119
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 5	19	- การตั้งครรภ์	40	- โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	74	- การทดสอบสมรรถภาพทางกาย	
1.1.4 สื่อโฆษณาที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโต	19	2.2.4 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อตั้งครรภ์	42	- โรคไข้หวัดนก	78	แบบต่างๆ	119
และพัฒนาการของวัยรุ่น	19	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 4	43	- โรคไข้หวัดใหญ่	79	- การพัฒนาสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ	120
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 6	20	2.2.5 อนามัยเด็ก	43	- โรคเบาหวาน	99	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 3	122
แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 5	46	3.2.3 โรคไม่ติดต่อที่เป็นปัญหาสาธารณสุข	80	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	
ประจำหน่วย	21	2.2.6 สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว	47	- โรคกระดูกพรุน	80	ประจำหน่วย	123
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ชีวิตและครอบครัว	22	และแนวทางการป้องกันแก้ไข	47	3.2.4 ปัญหาสุขภาพในชุมชนและแนวทาง	102	หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ	125
ตรงตามมาตรฐาน พ 2.1 ตัวชี้วัดข้อ 1, 2, 3		- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 6	48	แก้ไขปัญหา	102	ตรงตามมาตรฐาน พ 5.1 ตัวชี้วัดข้อ 1, 2, 3, 4, 5	
หน่วยย่อยที่ 2.1 ชีวิตและครอบครัว	23	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		- แนวทางแก้ไขปัญหาสุขภาพใน		หน่วยย่อยที่ 4.1 สุขภาพกับความปลอดภัย	126
2.1.1 หลักการเลือกคู่ครอง	24	ประจำหน่วย	49	ชุมชน	104	4.1.1 ปัจจัยและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพและ	127
2.1.2 ความสำคัญของการแต่งงานและการมี	25	หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การสร้างเสริมสุขภาพ	50	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 4	104	ความปลอดภัย	127
ครอบครัว	25	ตรงตามมาตรฐาน พ 4.1 ตัวชี้วัดข้อ 1, 2, 3, 4, 5		แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		4.1.2 แนวทางการป้องกันอุบัติเหตุและความเสี่ยง	128
- การมีชีวิตครอบครัวที่มีผลกระทบต่อ	27	หน่วยย่อยที่ 3.1 อาหารกับสุขภาพ	51	ประจำหน่วย	105	- อุบัติเหตุจากการจราจร	128
บุคคลและสังคม	27			หน่วยย่อยที่ 3.3 การออกกำลังกาย การพักผ่อน	107	- ความรุนแรงทางร่างกาย	129
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	28			และการสร้างเสริมสมรรถภาพทางกาย		- สารเสพติด	129
						- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	131
						4.1.3 กระบวนการสร้างเสริมความปลอดภัย	131
						ในตนเอง ครอบครัว และชุมชน	131

	หน้า		หน้า
- กระบวนการสร้างเสริมความปลอดภัย ในตนเอง	131	4.3.2 การดูซึมของแอลกอฮอล์ในร่างกาย	149
- กระบวนการสร้างเสริมความปลอดภัย ในครอบครัว	132	- ความสัมพันธ์ของระดับแอลกอฮอล์ใน เลือดต่อร่างกายและจิตใจ	149
- กระบวนการสร้างเสริมความปลอดภัย ในชุมชน	132	- ความสัมพันธ์ของระดับแอลกอฮอล์ใน เลือดกับการเกิดอุบัติเหตุ	151
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	134	4.3.3 การบาดเจ็บและการเสียชีวิตจากการดื่ม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	152
แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		4.3.4 กฎหมายและบทลงโทษผู้ที่เมาแล้วขับของ ประเทศไทย	154
ประจำหน่วย	134	- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ	156
หน่วยย่อยที่ 4.2 ปัญหาความรุนแรง	136	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	
4.2.1 ความรุนแรงในครอบครัวและผลกระทบต่อ เด็กและเยาวชน	138	ประจำหน่วย	156
- ปัญหาและผลกระทบจากการใช้ความ รุนแรงในครอบครัว	139	หน่วยย่อยที่ 4.4 หลักและวิธีการช่วยฟื้นคืนชีพ	157
4.2.2 พฤติกรรมและสาเหตุการใช้ความรุนแรง ในวัยรุ่น	140	4.4.1 การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ เบื้องต้น	158
4.2.3 วิธีการหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง	141	- การสำรวจอาการบาดเจ็บ	159
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1	142	4.4.2 การตรวจสอบสัญญาณชีพ	161
4.2.4 อิทธิพลของสื่อต่อพฤติกรรมสุขภาพและ ความรุนแรง	143	- การวัดอุณหภูมิ	162
- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2	145	- การนับชีพจร	163
แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		- การนับการหายใจ	164
ประจำหน่วย	145	- การวัดความดันโลหิต	164
หน่วยย่อยที่ 4.3 แอลกอฮอล์กับสุขภาพ และอุบัติเหตุ	147	4.4.3 การช่วยฟื้นคืนชีพ	166
4.3.1 สถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์ของคนไทย	148	- การผายปอด	166
- สถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์ของวัยรุ่น	148	- การนวดหัวใจ	169
		- กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ	170
		แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	
		ประจำหน่วย	171
		บรรณานุกรม	172
		ดัชนี	174

ธรรมชาติ ของเรา

ธรรมชาติของเรา

1.1 พัฒนาการตามวัย (มฐ. พ 1.1 ตัวชี้วัดข้อ 1, 2, 3)

ตัวชี้วัดชั้นปี

1. เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาในแต่ละช่วงของชีวิต (มฐ. พ 1.1 ตัวชี้วัดข้อ 1)
2. วิเคราะห์อิทธิพลและความคาดหวังของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น (มฐ. พ 1.1 ตัวชี้วัดข้อ 2)
3. วิเคราะห์สื่อโฆษณาที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของวัยรุ่น (มฐ. พ 1.1 ตัวชี้วัดข้อ 3)

หน่วยย่อยที่ 1.1 พัฒนาการตามวัย

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. จำแนกพัฒนาการของมนุษย์ในวัยต่างๆ ได้
2. อธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของมนุษย์ในแต่ละช่วงของชีวิตได้
3. วิเคราะห์อิทธิพลและความคาดหวังของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นได้
4. วิเคราะห์สื่อโฆษณาที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของวัยรุ่นได้

1.1.1 พัฒนาการของมนุษย์

มนุษย์เรามีชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนการกระทำต่างๆ ที่แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตลอดเวลาในแต่ละวัย เริ่มตั้งแต่การปฏิสนธิในครรภ์จนกระทั่งหลังคลอด วัยทารกเจริญเติบโตเข้าสู่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ในช่วงชีวิตแต่ละวัยจะมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ถ้าเราให้ความสนใจและศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องแล้ว จะเกิดความเข้าใจอันดีถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลตลอดทั้งความต้องการและความสนใจในแต่ละวัย ซึ่งทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและนำความรู้มาช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้

องค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการของบุคคล มี 3 ประการดังนี้

1. องค์ประกอบภายในร่างกาย คือ ลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมซึ่งได้รับมาจากพ่อแม่ และการมีสุขภาพซึ่งเป็นลักษณะที่เด็กสามารถกระทำหรือมีพัฒนาการได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ เด็กสามารถกระทำพฤติกรรมต่างๆ ได้เมื่อถึงเวลาอันสมควร เช่น เด็กวัยทารกสามารถคว้า คลาน นั่ง เดิน วิ่ง ได้ตามลำดับขั้นตอนต่อเมื่อมีสุขภาพความพร้อมของร่างกาย

2. องค์ประกอบภายนอกในร่างกาย หมายถึง ลักษณะที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น การรับประทานอาหารจะทำให้ร่างกายมีความสมบูรณ์ขึ้น เป็นต้น และสภาพต่างๆ ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการพูด เป็นต้น

3. องค์ประกอบภายในและภายนอกในร่างกาย องค์ประกอบภายในร่างกายในที่นี้ไม่เกี่ยวกับพันธุกรรม แต่อาจจะได้รับผลสืบเนื่องมาจากสภาพการณ์ปัจจุบัน เช่น ต่อมพิทูอิทารี (Pituitary Gland) ทำงานผิดปกติส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตผิดปกติ ส่วนองค์ประกอบภายนอกในร่างกาย ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ที่มีผลต่อจิตใจเด็ก

พัฒนาการของมนุษย์ นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ไว้อย่างหลากหลาย แต่ในที่นี้จะขออ้างถึงอุบลรัตน์ เฟิงสติดย์ (2529) ได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์เป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. **ระยะภายในครรภ์** ตั้งแต่การปฏิสนธิจนกระทั่งคลอด
2. **วัยเด็ก** จำแนกได้ดังนี้
  - วัยทารกแรกเกิด ตั้งแต่คลอดจนถึง 2 สัปดาห์
  - วัยเด็กอ่อน อายุตั้งแต่ 2 สัปดาห์จนถึง 2 ปี
  - วัยเด็กตอนต้นหรือวัยเด็กก่อนเข้าเรียน อายุตั้งแต่ 2-6 ปี
  - วัยเด็กตอนปลาย อายุ 7-11 ปี

3. วัยรุ่น จำแนกได้ดังนี้

- วัยรุ่นตอนต้น อายุ 12-14 ปี
- วัยรุ่นตอนกลาง อายุ 15-17 ปี
- วัยรุ่นตอนปลาย อายุ 18-20 ปี

4. วัยผู้ใหญ่ จำแนกได้ดังนี้

- วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 21-40 ปี
- วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุ 41-60 ปี
- วัยชรา วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย หรือวัยผู้สูงอายุ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์จะเป็นไปตามวัย โดยในแต่ละวัยจะมีความสำคัญและต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต โดยเฉพาะช่วงตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี ถือเป็นช่วงที่มีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ ดังนั้นหากตนเองได้เข้าใจถึงการเจริญเติบโตและการพัฒนาการตามธรรมชาติแล้ว ย่อมทำให้มีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการตามวัยที่สมบูรณ์

1.1.2 การเจริญเติบโตและการพัฒนาการในวัยต่าง ๆ

การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์ ระยะภายในครรภ์จนถึงวัยผู้ใหญ่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะภายในครรภ์

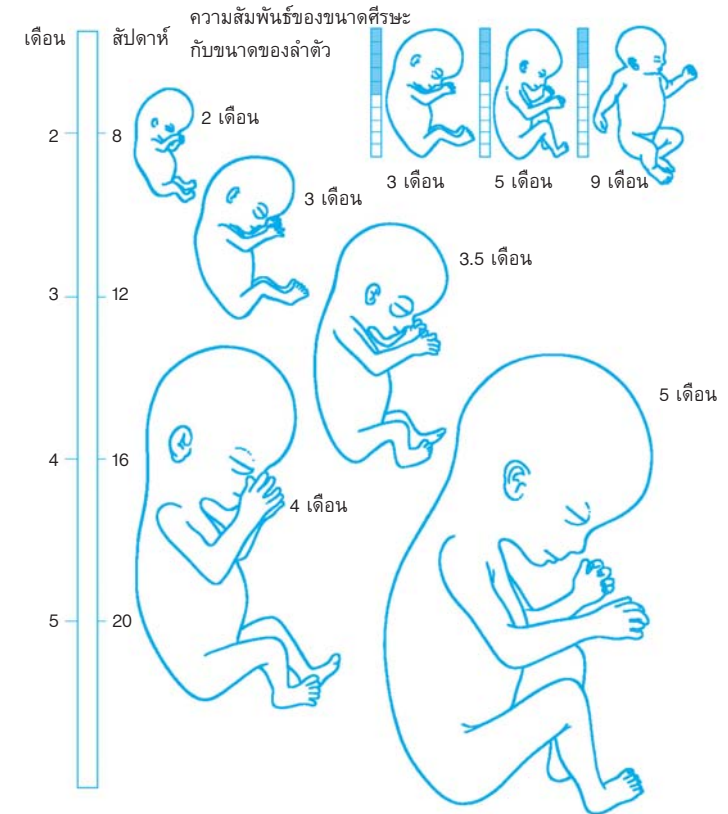

เมื่อมีการปฏิสนธิขึ้นในครรภ์มารดา (Fertilization) โดยเริ่มตั้งแต่ไข่ได้รับการผสมกับตัวอสุจิ เซลล์ไข่ซึ่งเป็นเซลล์สืบพันธุ์เพศหญิงจะมีการแบ่งตัวและเจริญต่อไปเป็นเซลล์หลายๆ เซลล์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เรียกว่า **ไซโกต (Zygote)**

หญิงมีครรภ์จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปร่างและน้ำหนัก

พัฒนาการของทารกในครรภ์นับตั้งแต่การปฏิสนธิจนกระทั่งคลอดประมาณ 36-40 สัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่ไข่ที่ได้รับการผสมกับตัวอสุจิของพ่อ แล้วเคลื่อนตัวออกจากท่อรังไข่มาฝังตัวที่เยื่อโพรงมดลูก ไข่จะเจริญแบ่งตัวอย่างรวดเร็วแล้วเจริญเป็นตัวอ่อนที่มีลักษณะรูปร่างของคนโดยย่อ หลังจากนั้นตัวอ่อนจะพัฒนาทางกายให้มีรูปร่างและขนาดเหมาะสมจนกระทั่งคลอด

แผนผังแสดงการเจริญเติบโตของตัวอ่อนมนุษย์

ในระหว่างที่แม่ตั้งครรภ์จะต้องดูแลตนเองเป็นพิเศษ เพราะกิจกรรมที่แม่กระทำจะมีผลต่อลูกโดยตรง ในเรื่องของอาหารจะต้องรับประทานอาหารให้ครบทุกหมู่ โดยเฉพาะอาหารที่ให้แคลเซียมสูง เช่น นม ปลาเล็กปลาน้อย ออกกำลังกายและพักผ่อนให้เพียงพอ ทำจิตใจให้ร่าเริง เบิกบานอยู่เสมอ ไม่ควรวิตกกังวลกับการตั้งครรภ์จนเกินไป พบแพทย์ตามนัดอย่างสม่ำเสมอ หลีกเลี่ยงอาหารหมักดอง อาหารรสจัด กาแฟ สุรา บุหรี่ สารเสพติดทุกชนิด และไม่ซื้อยารับประทานเองโดยเด็ดขาด หากมีอาการผิดปกติ เช่น มีเลือดออกทางช่องคลอด บวม ปวดท้อง ปวดศีรษะ หรือเจ็บป่วย ต้องรีบปรึกษาแพทย์ทันที

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 1

1. ให้นักเรียนค้นหาภาพของทารกในครรภ์มาเรียงลำดับตามอายุของการเจริญเติบโต เช่น อายุ 1 เดือน อายุ 3 เดือน อายุ 5 เดือน อายุ 7 เดือน และอายุ 9 เดือน โดยสุ่มนักเรียน 3-5 คนออกมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน
2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน ศึกษาค้นหาว่าเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เกี่ยวกับการดูแลและปฏิบัติตนในระหว่างตั้งครรภ์เพื่อสุขภาพที่ดีของทารกในครรภ์ แล้วทำรายงานส่งครู

วัยเด็ก

เริ่มตั้งแต่ทารกแรกเกิดถึงอายุ 11 ปี ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. วัยทารกแรกเกิด นับตั้งแต่ทารกคลอดจนถึง 2 สัปดาห์ ทารกจะต้องปรับตัวอย่างมากเกี่ยวกับการหายใจ การดูด การกลืนอาหาร การขับถ่ายของเสีย และสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยเฉพาะอุณหภูมิจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วัยนี้จะมีพัฒนาการต่างๆ ดังนี้

ทารกแรกเกิด

1.1 พัฒนาการทางร่างกาย ทารกส่วนมากจะมีน้ำหนัก 3,000-3,500 กรัม ความยาว 50 เซนติเมตร บางคนผิวหนังจะเหี่ยวย่น มีสีชมพู อาจพบผื่นเป็นจุดเล็กๆ แต่จะหายไปได้เองภายใน 4-5 วัน กล้ามเนื้อแขนขาเคลื่อนไหวได้ดีเมื่อมีสิ่งเร้า ร้องไห้เมื่อหิวหรือได้รับความเจ็บปวด สายตายังมองเห็นไม่ค่อยชัดเจน

1.2 พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ ในวัยทารกยังไม่มียารมณ์มากมายนัก โดยทั่วไปอาจแบ่งอารมณ์ของทารกได้ 2 ลักษณะ คือ อารมณ์แจ่มใสกับอารมณ์ไม่แจ่มใส ทารกจะรู้สึกมียารมณ์แจ่มใส เมื่อได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกาย ได้รับการสัมผัสจากการโอบกอด และจะรู้สึกมียารมณ์ไม่แจ่มใส เช่น ร้องไห้โยเย เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองทางร่างกาย ไม่ได้รับการโอบกอด หรือมีอาการไม่สบาย เป็นต้น

1.3 พัฒนาการทางสติปัญญา ทารกจะใช้เสียงร้องให้เป็นสื่อสำคัญที่แสดงออก และกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านภาษาที่พบบ่อย ได้แก่ การจาม การหาว การร้องคราง การสะอึก ส่วนความสามารถในการเรียนรู้ในวัยนี้ ทารกสามารถเรียนรู้ได้น้อยมาก เนื่องจากสมองและระบบประสาทยังทำงานได้ไม่เต็มที่

2. วัยเด็กอ่อน นับตั้งแต่อายุ 2 สัปดาห์จนถึง 2 ปี เด็กวัยนี้เริ่มที่จะเป็นอิสระและสามารถกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองได้ แต่ผู้ใหญ่ควรดูแลและช่วยเหลือบ้างตามโอกาสอันควร เพราะเด็กจะซุกซน ช่างวิ่ง ช่างค้น ปีนป่าย โดยพัฒนาการทางด้านต่างๆ มีดังนี้

2.1 พัฒนาการทางร่างกาย ในช่วง 6 เดือนแรก เด็กจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะน้ำหนัก แต่เมื่อเข้าปีที่ 2 กลับพบว่าส่วนสูงจะเพิ่มมากกว่าน้ำหนัก ฟันน้ำนมจะเริ่มขึ้นเมื่อเด็กอายุ 6-8 เดือน ดังนั้น พ่อแม่ควรดูแลรักษาฟันของเด็กอย่างถูกต้อง โดยการทำความสะอาดปากและฟัน ให้ดื่มน้ำหลังจากดื่มนม บ้วนปากหรือแปรงฟันอย่างถูกวิธีและพาไปพบทันตแพทย์

วัยเด็กอ่อน

2.2 พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ

พ่อแม่และผู้ปกครองต้องสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ซึ่งจะเริ่มฝึกได้ตั้งแต่เด็กอายุได้ 1 เดือน คือ ไม่ควรปล่อยให้เด็กอยู่ตามลำพัง ควรให้เด็กได้ยินเสียงผู้ใหญ่คุยกัน เสียงคนเดินไปเดินมา เพราะการได้ยินเสียงและการมองเห็นจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น ไม่รู้สึกถูกทอดทิ้ง การกระทำบางอย่าง เช่น การที่เด็กร้องไห้แล้วพ่อแม่หรือผู้ปกครองรีบมาอุ้มนั้น จะเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดเด็กคุ้นเคยต่อการถูกตามใจ และสิ่งสำคัญของเด็กในวัยนี้คือเด็กยังต้องการการโอบกอดจากพ่อแม่ เพราะจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น

2.3 พัฒนาการทางสังคม

เด็กจะยิ้มและคุยกับบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด เลียนแบบทั้งคำพูดและการกระทำต่างๆ สามารถแยกแยะคนแปลกหน้าได้ ร้องไห้เมื่อพ่อแม่หรือพี่เลี้ยงจากไป

2.4 พัฒนาการทางสติปัญญาและภาษา

ช่วงอายุ 2 สัปดาห์-2 ปี เด็กจะเริ่มมีพัฒนาการของความอยากรู้อยากเห็นอันเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ถ้าพ่อแม่ส่งเสริมเด็กได้ถูกวิธีจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็กเมื่อโตขึ้นได้ เด็กแรกเกิดจะมีการพัฒนาด้านภาษามาจากเสียงร้องไห้ เมื่อเด็กโตขึ้น สิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยเฉพาะพ่อแม่จะมีส่วนในการกระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาเพิ่มขึ้น ปัจจัยการเรียนรู้ภาษาของเด็กที่สำคัญ คือ การมีคนมาพูดคุยด้วยบ่อยๆ จะทำให้เด็กเรียนรู้ได้เร็ว

3. วัยเด็กตอนต้นหรือเด็กวัยก่อน

เข้าเรียน อยู่ในช่วงอายุ 2-6 ปี เด็กในวัยนี้จะอยู่กับพ่อแม่หรือพี่เลี้ยงที่บ้าน หรือบางส่วนอาจอยู่ในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล ลักษณะเด่นของเด็กวัยนี้ คือ ชอบอิสระ อยากรู้อยากเห็นเป็นตัวของตัวเอง อยากรู้อยากเห็น ชอบปฏิบัติ คือ ไม่ยอมตามใจใคร บางครั้งเรียกวัยช่างปฏิเสธ ทั้งนี้เพราะเป็นวัยที่เพิ่งผ่านจากความเป็นทารก มีความสามารถในการใช้ภาษา มีความเข้าใจสิ่งแวดล้อมและเริ่มรู้จักการสื่อสารความต้องการของตนเองให้คนรอบข้างรับทราบ ผู้เลี้ยงดูเด็กควรใช้ถ้อยคำที่สุภาพและมีเหตุผลชี้แจงแก่เด็ก จะทำให้เด็กลดการแสดงพฤติกรรมดื้อลงได้ พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กแบ่งได้ดังนี้

เด็กชายก่อนวัยเข้าเรียน

3.1 พัฒนาการทางร่างกาย

กล้ามเนื้อจะเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและการมองเห็นยังไม่ดีนัก เด็กเพศหญิงจะพัฒนาเร็วกว่าเด็กเพศชายเล็กน้อย เด็กในวัยนี้มีการเคลื่อนไหวที่กระฉับกระเฉง ไม่ชอบอยู่นิ่ง เพราะฉะนั้นควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและใช้กำลัง ได้แก่ การปีนป่าย การกระโดด การวิ่ง จึงจะทำให้เด็กพอใจและได้รับความสนุกสนาน นอกจากนั้นพ่อแม่และครูควรฝึกให้เด็กได้ช่วยเหลือตัวเองในเรื่องของการใช้มือและสายตาให้ประสานสัมพันธ์กัน อาจจะเป็นการระบายสีภาพด้วยสีเทียนแท่งใหญ่ๆ การติดและการถอดกระดุมเสื้อ การรับประทานอาหารด้วยตนเอง การล้างมือ และการรู้จักเก็บสิ่งของเครื่องเล่นเข้าที่เมื่อเล่นเสร็จแล้วด้วยตัวเอง

3.2 พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ

เด็กจะแสดงออกทางอารมณ์อย่างเปิดเผยและอิสระ เช่น แสดงความสงสาร แสดงความอิจฉาเมื่อพ่อแม่ให้ความสนใจน้องใหม่ แสดงความโกรธเมื่อถูกขัดใจ และบางครั้งอาจรู้สึกกลัวถูกพ่อแม่ทอดทิ้งให้อยู่คนเดียว ซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่มั่นคงได้ วัยนี้เป็นวัยช่างซักช่างถามเนื่องจากความอยากรู้อยากเห็น บางครั้งก็จะดื้ออาจเนื่องมาจากความต้องการทำอะไรด้วยตนเอง ดังนั้นพ่อแม่จึงควรฝึกให้เด็กได้ช่วยเหลือตัวเองบ้าง เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว การรับประทานอาหาร เป็นต้น

3.3 พัฒนาการทางสังคม

เด็กวัยนี้จะเล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่มเล็กๆ อาจจะมี 1-2 คน และมักจะเล่นเฉพาะตัวกัน อาจมีการทะเลาะกันบ้างแต่ก็เป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ ดังนั้น พ่อแม่ผู้ปกครอง และครูจึงควรฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัย เคารพกฎกติกา ที่สำคัญต้องให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน การให้ การรับ และการรอคอยบ้าง

การร่วมกิจกรรมเป็น
การเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

3.4 พัฒนาการทางสติปัญญาและภาษา

เด็กสามารถใช้ภาษาได้ดี รู้จักชื่อตนเอง ชื่อพ่อแม่ รู้จักสิ่งของที่อยู่รอบตัว สิ่งต่างๆ ชอบเล่า ชอบพูด ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพูด ฟัง ร้องเพลง ดูโทรทัศน์ หรือฟังนิทานร่วมกับพ่อแม่ ก็จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญามากยิ่งขึ้น

จากทฤษฎีบุคลิกภาพของ فروยด์ ได้กล่าวว่า ประสพการณ์ในวัยต้นของชีวิต โดยเฉพาะในวัยทารกและวัยเด็กตอนต้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พื้นฐานทางบุคลิกภาพจะถูกกำหนดในช่วง 6 ปีแรกของชีวิต ถ้าบุคคลสามารถผ่านพัฒนาการทุกขั้นตอนอย่างราบรื่น เช่น มีความสุขและพอใจที่ได้กินอาหาร ได้สัมผัสอันอ่อนโยนจากแม่ เด็กมีความพอใจ ไม่รู้สึกเครียดในการขับถ่าย แม่มีความเข้าใจ

ธรรมชาติและความต้องการของลูก ไม่มีการลงโทษรุนแรงและเคร่งครัดจนเกินไป การพัฒนาบุคลิกภาพก็จะเป็นไปอย่างปกติและสมบูรณ์

4. วัยเด็กตอนปลายหรือวัยเรียน เด็กวัยนี้มีอายุ 7-11 ปี เป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วัยเรียน จึงทำให้ชีวิตของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติและพฤติกรรมของตัวเอง มีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้าง และเป็นวัยแห่งการเข้ากลุ่ม ถ้าเด็กสามารถปรับตัวเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม จะทำให้เด็กมีความรู้สึกมั่นคง และมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพในอนาคตต่อไป พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กแบ่งได้ดังนี้

4.1 พัฒนาการทางร่างกาย เด็กหญิงจะเจริญเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย ร่างกายได้สัดส่วน ฟันแท้เริ่มขึ้น พ่อแม่จะต้องดูแลเรื่องอาหารให้เด็กได้รับประทานอย่างเพียงพอทั้งคุณภาพและปริมาณ คอยดูแลรักษาฟันให้สะอาดและพาไปพบทันตแพทย์อย่างสม่ำเสมอ

4.2 พัฒนาการทางอารมณ์ เด็กจะแสดงอารมณ์อย่างเปิดเผย เช่น กลัว อาย โกรธ อิจฉาริษยา เป็นต้น

4.3 พัฒนาการทางสังคม เด็กส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันและต้องการให้สมาชิกภายในกลุ่มยอมรับตนเอง โดยอาจจะรวมกลุ่มกันตั้งแต่ 3-4 คนขึ้นไป ลักษณะการรวมกลุ่มจะแยกเพศคือ เด็กหญิงและเด็กชายจะไม่รวมอยู่กลุ่มเดียวกัน เด็กที่กลุ่มยอมรับจะมีความสุข ยิ้มง่าย ทำงานหรือทำกิจกรรมในกลุ่มด้วยความเต็มใจ ไม่ก้าวร้าว และยึดถือกลุ่มเป็นใหญ่มากกว่าที่จะเอาใจตนเอง ซึ่งจะมีผลให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่ดี ส่วนเด็กที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นจะเจ็บขริบ ชอบแยกตัวเองอยู่ตามลำพัง ก้าวร้าว และมีปัญหากับเด็กคนอื่น

4.4 พัฒนาการทางสติปัญญาและภาษา เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาเพิ่มขึ้นมาก สามารถคิดเป็นเหตุเป็นผล เริ่มเข้าใจความคิดเชิงนามธรรม เข้าใจแนวคิดเชิงเลข ความสามารถทางภาษาพัฒนาได้เต็มที่ ดังนั้นวัยนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจัง

การแสดงออกของเด็กเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 2

1. นักเรียนที่มีสมาชิกในครอบครัววัยทารกและวัยเด็ก ออกมาเล่าถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม ให้เพื่อน ๆ ฟัง
2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่างๆ และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กวัยทารกและวัยเด็ก มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย แล้วทำรายงานส่งครู
3. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 3 คน วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่างๆ ของวัยทารกและวัยเด็ก ครูสุ่มให้นักเรียนออกมารายงานหน้าชั้นเรียน 3 กลุ่ม

วัยรุ่น

วัยรุ่น เป็นวัยที่มีอายุประมาณ 12-20 ปี ดังนั้นลักษณะของวัยรุ่นจะยังคงมีความรู้สึกสับสนในสภาพความเป็นเด็กกับบทบาทที่ควรกระทำในช่วงชีวิตผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นจะพยายามปฏิบัติตนให้เหมือนผู้ใหญ่ แต่บางครั้งก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากยังมีความรู้สึกและความต้องการเหมือนเด็ก

พัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย เด็กผู้ชายจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเด็กผู้หญิงราว 1-2 ปี การเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของร่างกายมีผลต่อการสร้างบุคลิกภาพในวัยนี้มาก เนื่องจากการเจริญเติบโตที่เร็วเกินไปหรือช้าเกินไปทำให้รู้สึกแตกต่างจากเพื่อนส่วนใหญ่ โดยเด็กชายที่เข้าสู่วัยรุ่นเร็วจะมีลักษณะความเป็นผู้นำสูง มีความสามารถทางด้านกีฬาดีกว่าเด็กชายที่เข้าสู่วัยรุ่นช้า ส่วนเด็กชายที่โตช้ากว่าเพื่อนอาจไม่มั่นใจในความเป็นชาย หรือความแข็งแกร่งของร่างกาย อาจมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ตรงข้ามกับวัยรุ่นหญิงที่โตเร็วกว่าเพื่อนผู้หญิงในวัยเดียวกัน ซึ่งมักจะมีความรู้สึกอึดอัด เินอาย และประหม่าต่อสายตาคอนอื่นที่มอง

ลักษณะของวัยรุ่นชาย คือ เริ่มมีเสียงแตกห้าว มีกล้ามเนื้อบริเวณแขนและขามากกว่าลำตัว ขนหนวดหนา มีขนที่รักแร้และอวัยวะเพศ ต่อมาเพศเริ่มทำงาน และมีน้ำอสุจิ

ลักษณะของวัยรุ่นหญิง คือ ทรวงอกและเต้านมจะเริ่มขยายใหญ่ สะโพกผาย เอวคอด เสียงแหลม มีขนที่รักแร้และอวัยวะเพศ ต่อมาเพศเริ่มทำงาน และเริ่มมีประจำเดือน

2. พัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ ลักษณะทางจิตใจและอารมณ์ของวัยรุ่นชาย จะมีความรู้สึกห้าวหาญ มุทะลุ แสดงออกทางอารมณ์อย่างเปิดเผย เริ่มมีความสนใจเพศตรงข้าม สำหรับวัยรุ่นหญิงจะมีจิตใจและอารมณ์อ่อนหวาน อ่อนไหวง่าย รักสวยรักงาม มีความสนใจเพศตรงข้าม มีความเขินอาย วัยรุ่นตอนต้นทั้งชายและหญิงจะมีความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยเฉพาะทางด้านร่างกาย บางครั้งมีความวิตกกังวลคิดไปต่างๆ นานา เกรงว่าสิ่งต่างๆ ในร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปจะไม่เหมือนกับเพื่อนๆ ซึ่งทำให้ขาดความมั่นใจอันจะส่งผลต่อบุคลิกภาพได้

3. พัฒนาการทางด้านสังคม เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก และเป็นช่วงสำคัญในการปรับตัวเข้ากับเพื่อน โดยเฉพาะการอยากให้เป็นที่ยอมรับความสามารถ เห็นความสำคัญของตน อยากเข้ากลุ่มกับเพื่อน ลักษณะการรวมกลุ่มมักจะชอบคลุกคลีกับเพื่อนเพศเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ถึงกับแยกเพศ

การเข้ากลุ่มสังคมของวัยรุ่นมักจะเป็นเพื่อนเพศเดียวกัน

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา วัยรุ่นจะมีความกระตือรือร้น ความสามารถเพิ่มขึ้นหลายอย่าง มีความคิดเห็นของตนเอง อยากรู้ อยากเห็น ชอบศึกษาทดลอง สนใจผู้อื่น มีความคิดอย่างมีเหตุผล ทำตนเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจ และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 3

1. ให้นักเรียนสำรวจตนเองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สังคม และสติปัญญา แล้วเขียนลงในสมุดของนักเรียนส่งครู

ตัวอย่างแบบบันทึกกิจกรรมการสำรวจการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง

เพศ.....

ร่างกาย	จิตใจและอารมณ์	สังคม	สติปัญญา
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน นำกระดาษคำตอบในกิจกรรมที่ 1 แจกให้กลุ่มละ 5 แผ่น ช่วยกันรวบรวมและเขียนสรุปพัฒนาการแต่ละด้าน แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน
3. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ช่วยกันคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สังคม และสติปัญญาของตนเองว่ามีผลกระทบหรือมีปัญหาคือบุคคลใกล้ชิดมากน้อยเพียงใด และเสนอวิธีการแก้ไข แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน
4. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มชายและหญิง (กรณีโรงเรียนสหศึกษา) เป็น 2 กลุ่ม หรือแบ่งนักเรียนกลุ่มละ 5 คน (โรงเรียนชายล้วนหรือหญิงล้วน) ช่วยกันคิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างพัฒนาการของวัยเด็กและวัยรุ่น ทั้งชายและหญิงในด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามแบบบันทึกดังตัวอย่าง แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน

ตัวอย่างแบบบันทึกกิจกรรมเปรียบเทียบพัฒนาการระหว่างวัยเด็กและวัยรุ่น

ข้อเปรียบเทียบ	วัยเด็ก	วัยรุ่น
ร่างกาย	.....	.....
จิตใจและอารมณ์	.....	.....
สังคม	.....	.....
สติปัญญา	.....	.....

วัยผู้ใหญ่

บุคคลในวัยผู้ใหญ่ วัยผู้สูงอายุ จะมีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยเริ่มจะเสื่อมหรือถดถอยในทุกด้าน ดังนั้นผู้ใกล้ชิดหรือผู้ที่ดูแลจะต้องเข้าใจพัฒนาการของบุคคลเหล่านี้ จึงจะทำให้ไม่เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้บุคคลในวัยนี้มีความสุขในบั้นปลายของชีวิตยิ่งขึ้น

1. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 20-40 ปี เป็นวัยที่มีความรับผิดชอบสูงขึ้น ปรับตัวในการทำงานกับเพื่อนร่วมงานได้ดีขึ้น ต้องการสร้างครอบครัว มีบทบาทเพิ่มขึ้นคือ เป็นพ่อแม่ที่ต้องคอยดูแลสมาชิกในครอบครัว

พัฒนาการทางร่างกาย พบว่าประสิทธิภาพของร่างกายจะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อบุคคลอายุได้ 25 ปี หลังจากนั้นจะค่อยๆ ลดลงตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อร่างกาย ได้แก่ อาหาร การพักผ่อนไม่เพียงพอ และสภาวะการทำงานที่หนักหรือเครียดเกินไปจะบั่นทอนสุขภาพได้

พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีเหตุผลมากขึ้น

พัฒนาการทางสังคม ต้องการการยอมรับในสังคมมากขึ้น รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีกิจกรรมที่พบปะสังสรรค์ทางสังคม โดยใช้กิจกรรมทางกีฬา ออกกำลังกายหรือนันทนาการเป็นสื่อ

พัฒนาการทางสติปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ค้นคว้า และติดตามข่าวสารบ้านเมืองให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

2. วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง มีอายุระหว่าง 41-60 ปี วัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนี้

พัฒนาการทางร่างกาย วัยผู้ใหญ่ตอนกลางมีพัฒนาการทางร่างกายลดลงหรือเสื่อมลง ได้แก่ การทำงานของต่อมไร้ท่อไม่สามารถผลิตฮอร์โมนได้ตามปกติ ทางด้านรูปร่าง ส่วนใหญ่มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ผิวหนังโดยทั่วไปจะเหี่ยวบางบ้านมีรอยย่น อวัยวะรับประสาทสัมผัสจะค่อยๆ เสื่อมลง โดยเฉพาะสายตาและการได้ยินของหู ความต้องการหรือสมรรถภาพทางเพศลดลง ผู้หญิงจะหมดประจำเดือน

พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ บางคนจะหงุดหงิดง่าย อ่อนไหว วิตกกังวล ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเป็นสำคัญ

พัฒนาการทางสังคม วัยนี้มีเวลามากขึ้นจึงอุทิศเวลาและเสียสละให้แก่ชุมชนและสังคมมากขึ้น ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น

พัฒนาการทางสติปัญญา ต้องการอ่านหนังสือและดูโทรทัศน์เพื่อความเพลิดเพลิน

วัยผู้ใหญ่ตอนกลางนี้ บางครั้งเรียกว่า **วัยทอง** ซึ่งมีความหมายดังนี้

วัยทอง วัยหมดระดู หรือวัยหมดประจำเดือน หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้หญิงหมดประจำเดือน จึงไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ อายุโดยเฉลี่ยของผู้หญิงไทยในวัยนี้ประมาณ 45-51 ปี

ปกติรังไข่จะผลิตฮอร์โมนเพศหญิง คือ เอสโตรเจน (Estrogen) และโปรเจสเตอโรน (Progesterone) เพื่อกระตุ้นให้เยื่อบุมดลูกหนาตัวขึ้นเพื่อรองรับตัวอ่อนในการตั้งครรภ์ แต่ถ้าไข่ไม่ได้รับการผสมก็จะฝ่อไป ฮอร์โมนเพศก็จะลดลง เยื่อบุมดลูกจะหลุดลอกออกมา เรียกว่า “ระดูหรือประจำเดือน” จนกระทั่งผู้หญิงอายุประมาณ 40 ปี รังไข่จะผลิตฮอร์โมนเพศน้อยลงเรื่อยๆ ทำให้ระดูหรือประจำเดือนเริ่มขาดหายไป บางคนมากะปริตกะปรอยแล้วค่อยๆ หมดไป

การเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงวัยทองที่มีผลต่อทางร่างกายและจิตใจ ได้แก่ มีอาการร้อนวูบวาบ เหนียวร้อนเตี้ยหนาว นอนหลับไม่สนิท อ่อนเพลีย หงุดหงิดง่าย อารมณ์แปรปรวน ความต้องการทางเพศลดลง ผิวแห้ง ผมแห้ง ผมร่วง เล็บเปราะ บางคนอาจมีอาการกระดูกพรุน เป็นโรคหัวใจและหลอดเลือด ความจำเสื่อม อาการเหล่านี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

การดูแลสุขภาพของวัยทองควรปฏิบัติตนโดยรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ลดอาหารประเภทมันและมันหวาน รับประทานอาหารที่มีแคลเซียมสูง เช่น ปลาเล็กปลาน้อย นม เป็นต้น เพิ่มอาหารที่มีเส้นใย เช่น ผัก ผลไม้ หมั่นออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ งดสูบบุหรี่ งดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เครื่องดื่มที่มีกาเฟอีน ของหมักดองต่างๆ ควบคุมน้ำหนักตัว ควรสังเกตการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย และตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี

3. วัยชรา วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย หรือวัยผู้สูงอายุ มีอายุตั้งแต่ 60 ปีเป็นต้นไป ชีวิตช่วงนี้มีความสำคัญมากช่วงหนึ่ง เพราะวัยผู้สูงอายุจะต้องออกจากงานที่ทำประจำ อาจมีการพลัดพรากจากคู่ครอง ประสิทธิภาพการทำงานของร่างกายเสื่อมถอย เจตคติ ความสนใจ และความต้องการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ดังนี้

พัฒนาการทางร่างกาย เคลื่อนไหวได้ช้าลง ไม่ค่อยแข็งแรง พันร่าง นอนไม่หลับ สายตาและหูเสื่อม ประสิทธิภาพการทำงานของอวัยวะภายในและภายนอกร่างกายลดลง ดังนั้นจึงต้องดูแลเรื่องอาหารเป็นพิเศษ เช่น ควรรับประทานอาหารที่ย่อยง่าย ไขมันน้อย และพยายามให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายบ้างตามความเหมาะสม ตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี

พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ มักจะระบายอารมณ์โดยการพูด บ่น จู้จี้มากกว่าปกติ เป็นคนใจน้อย

พัฒนาการทางสังคม เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่ออกจากการทำงานประจำ จึงควรทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกับเพื่อนในวัยชราด้วยกัน เพื่อคลายความเหงา วัยนี้ต้องการให้บุตรหลานเห็นความสำคัญและให้ความสนใจ

พัฒนาการทางสติปัญญา เซลล์ในสมองเริ่มฝ่อ ความจำไม่ดี บางครั้งมีอาการหลงลืม เมื่อเราเข้าใจลักษณะและอารมณ์ของการพัฒนามนุษย์ในวัยต่างๆ แล้วจะทำให้เข้าใจพ่อแม่ ตายาย ปู่ย่ามากขึ้นและสามารถปรับตัวเข้าหากันง่ายขึ้น วัยผู้ใหญ่และวัยผู้สูงอายุถือว่าเป็นวัยแห่งคุณภาพ สามารถช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวมได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 4

- ให้นักเรียนแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจับฉลากเลือกเพียง 1 หัวข้อ ดังนี้
  - วัยผู้ใหญ่ตอนต้น
  - วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง
  - วัยชรา วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย หรือวัยผู้สูงอายุ
- ให้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายหน้าชั้นเรียนในหัวข้อที่กำหนดให้ ดังนี้
  - อายุ
  - พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา
  - ความต้องการและความสนใจ
  - ปัญหาสุขภาพ
  - ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ดูแลหรือผู้ใกล้ชิด

1.1.3 อิทธิพลและความคาดหวังของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่สำคัญมากของชีวิตเพราะเป็นวัย “หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต” ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่ต้องปรับตัวมากที่สุด สังคมมักคาดหวังว่าวัยรุ่นควรมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนี้

1. การศึกษาหาความรู้ให้กับตนเอง ทั้งในด้านองค์ความรู้ทั่วไปที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคต เพื่อพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ของตนเอง โดยขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยังควรศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่จะช่วยในการปรับตัวและดำเนินชีวิต ซึ่งความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่วัยรุ่นต้องรู้และแสวงหา เพื่อจะได้เสริมสร้างให้วัยรุ่นสามารถดำรงตนได้ดีในสังคมและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

2. การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน คนเราทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันไปตามบทบาทของแต่ละคน เช่น วัยรุ่นมีบทบาทเป็นบุตรย่อมมีสิทธิในการได้รับความคุ้มครองและมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือพ่อแม่ในการทำกิจการงานต่างๆ เท่าที่จะทำได้ ตอบแทนพระคุณพ่อแม่ และตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อเตรียมตัวในการประกอบอาชีพ สังคมคาดหวังว่าวัยรุ่นควรมีความรับผิดชอบต่อตนเอง พ่อแม่ ครู อาจารย์ และสังคม การตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดนั้น วัยรุ่นควรพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย

3. การมีระเบียบวินัยในตนเอง ระเบียบวินัยของวัยรุ่นเกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของครู วัยรุ่นควรปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสังคม วัยรุ่นที่มีระเบียบวินัยในตนเองจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น รู้จักกาลเทศะและเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้วัยรุ่นเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4. การยอมรับสภาพความเป็นจริง มนุษย์ทุกคนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจ และอื่นๆ ซึ่งเป็นตัวแปรที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน วัยรุ่นควรควบคุมความต้องการของตนเองให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และควรเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง รู้ซึ่งในความสามารถเฉพาะตัวแล้วส่งเสริมความเชื่อมั่นและความสามารถนั้นๆ ให้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง ก็จะทำให้วัยรุ่นมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตได้ง่ายขึ้น เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

5. การรู้จักการแก้ปัญหา ปัญหาข้อขัดแย้งในชีวิต ความเครียดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่ธรรมดาที่เกิดขึ้นกับคนเรา ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ตามปกติเมื่อคนเราต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค เรามักหาทางออกให้ตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งการแก้ปัญหาในชีวิตนั้นควรเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เช่น เมื่อเกิดความเครียดเกี่ยวกับอารมณ์ทางเพศก็หันไปทำกิจกรรมอื่นทดแทนโดยการเล่นกีฬา หรือเมื่อเกิดความเครียดเกี่ยวกับผลสอบไม่ดี ก็ชดเชยด้วยการเล่นดนตรีจนเก่ง เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนก็ปรึกษาพ่อแม่ วัยรุ่นควรจะทราบว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีบางประการ เช่น การเสพสารเสพติด การโทษผู้อื่น การประชดประชัน และการหนีความจริง เป็นการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา

การออกกำลังกายเป็นการผ่อนคลายความเครียด
อย่างหนึ่งของวัยรุ่น

6. การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันดีงาม เจตคติทางสังคมของบุคคลแต่ละคนนั้นมีอิทธิพลมาจากการติดต่อและการสัมผัสกันภายในสังคมนั่นเอง ทุกสังคมย่อมมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ เป็นเอกลักษณ์ของสังคม วัยรุ่นจึงควรเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของตน เช่น การมีมารยาทที่ดี มีความซื่อสัตย์ มีความสุจริต มีความเคารพผู้ใหญ่ แต่งกายสุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะและมีเจตคติที่ดี อันจะเป็นแนวทางให้วัยรุ่นปฏิบัติตนได้เหมาะสมเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป

วัยรุ่นควรมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชน
เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และความเชื่อมั่นในตนเอง

7. การเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และความเชื่อมั่นให้แก่ตนเอง กิจกรรมในสังคมที่เหมาะสมซึ่งวัยรุ่นควรปฏิบัติ เช่น กิจกรรมของชุมชน หรือชมรมต่างๆ ภายในโรงเรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมนันทนาการ การจัดงานเลี้ยง งานรื่นเริงที่อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่มิมีประโยชน์มาก เพราะเป็นสิ่งกระตุ้นให้วัยรุ่น

เกิดความกล้าในการเข้าร่วมงานกับเพื่อนๆ ช่วยให้ผู้รู้จักปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ตลอดจนเพื่อนใหม่ได้ดี

จากความคาดหวังที่สังคมอยากจะให้วัยรุ่นได้ประพฤติปฏิบัติตนในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวมานั้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่การสร้างความตระหนักให้กับวัยรุ่นได้ทราบว่าการปฏิบัติตนแต่ละด้านนั้น ควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะนำไปสู่ความคาดหวังได้ และต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่และครูที่โรงเรียนซึ่งจะเป็นผู้จุดประกายของการปฏิบัติตนของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่งสังคมก็ควรเป็นฝ่ายสนับสนุนให้สิ่งที่ดีกับวัยรุ่น โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นตัวอย่างทางด้านสังคม ควรปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่วัยรุ่นด้วยก็จะส่งผลให้เกิดความคาดหวังที่เป็นความจริงขึ้นได้

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 5

1. นักเรียนค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับวัยรุ่นในประเด็นอื่นๆ เช่น ความต้องการ ความสนใจ เป็นต้น จากห้องสมุด อินเทอร์เน็ต และรวบรวมข้อมูลออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน
2. นักเรียนเขียนเรียงความ เรื่อง “เมื่อฉันเป็นวัยรุ่นในยุคเศรษฐกิจพอเพียง” โดยเขียนในเชิงคาดหวังว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสมในขณะที่อยู่ในช่วงของวัยรุ่น ความยาวประมาณ 1 หน้ากระดาษ A4 และนำเสนอครู

1.1.4 สื่อโฆษณาที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของวัยรุ่น

สื่อโฆษณามีอิทธิพลต่อวัยรุ่นโดยตรง ซึ่งมีทั้งในแง่ดีและแง่ไม่ดี ทำให้ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. สิ่งของบริโภค เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป อาหารกระป๋อง อาหารเสริม รวมถึงขนมกรุบกรอบ ลูกอม ทอฟฟี่ วัยรุ่นที่เห็นโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์จะนิยมเลือกบริโภค และเชื่อตามคำโฆษณาชวนเชื่อ ถ้าวัยรุ่นเลือกสิ่งของบริโภคที่มีประโยชน์ก็จะส่งเสริมให้มีการเจริญเติบโตและ

พัฒนาการสมวัย แต่ถ้าเลือกรับประทานขนมกรุบกรอบบ่อยๆ ก็จะมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้นจนอาจเป็นโรคอ้วน หรือบางคนเลือกรับประทานขนมแทนอาหารก็อาจทำให้ร่างกายขาดสารอาหารได้

2. สิ่งของอุปโภค ได้แก่ ของใช้ต่างๆ ซึ่งมีมากมาย เช่น แชมพู สบู่ ครีม แป้ง เป็นต้น บางครั้งวัยรุ่นเลือกของใช้ตามนายแบบและนางแบบ และตามคำโฆษณาชวนเชื่อถึงสรรพคุณต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ผิวหนังเกิดความระคายเคือง แพ้ คัน และเสียบุคลิกภาพเป็นที่น่ารังเกียจแก่เพื่อนๆ ได้

3. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สื่อโฆษณาอาจจูงใจให้วัยรุ่นอยากทดลองดื่ม ซึ่งเครื่องดื่มประเภทนี้อาจเป็นอันตรายต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายทรุดโทรมได้

4. การแต่งกาย สื่อโฆษณาบางรายการนายแบบหรือนางแบบจะแต่งกายหล่อแหลม เช่น สวมเสื้อสายเดี่ยว นุ่งกระโปรงสั้น เป็นต้น ทำให้เกิดการยั่วยวน ไม่เหมาะสม

เพราะฉะนั้นวัยรุ่นต้องตระหนักว่าโฆษณาที่พบเห็นนั้นมีไว้เพื่อเรียนรู้และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่ใช่เพื่อเลียนแบบ เพราะอาจเกิดอันตรายต่อร่างกาย อาจทำให้พิการหรือเสียชีวิตได้

แนวทางในการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากอิทธิพลของสื่อโฆษณาต่อพัฒนาการของวัยรุ่น มีดังนี้

1. ผู้ปกครองควรให้คำแนะนำในทางที่ดีและเหมาะสมกับวัยรุ่น
2. การให้ความรู้ที่ถูกต้องในการเป็นผู้บริโภคที่ดีแก่วัยรุ่น
3. การจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับสุขภาพผู้บริโภคในสถานศึกษา
4. สื่อโฆษณาควรได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนเผยแพร่
5. ทางรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการและกฎหมายในการลงโทษกับผู้ที่ทำให้ผิดในด้านสื่อโฆษณา

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ 6

1. นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 5-6 คน ร่วมกันวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของสื่อโฆษณาที่มีผลต่อวัยรุ่น
2. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการเลือกบริโภคสื่อโฆษณาประเภทต่างๆ

กิจกรรมเสนอแนะ

ครูให้นักเรียนดูวีซีดีเกี่ยวกับพัฒนาการในวัยต่างๆ พร้อมทั้งสรุปเนื้อหาและนำไปทำเป็นรายงาน

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประจำหน่วย

จงตอบคำถามต่อไปนี้

1. พัฒนาการของมนุษย์แบ่งเป็นวัยต่างๆ ได้กี่วัย อะไรบ้าง
2. จงอธิบายความหมายของคำว่า “การปฏิสนธิ”
3. นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่กับข้อความที่ว่า “การดูแลสุขภาพให้ดีขึ้นต้องดูแลตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา” พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบ
4. จงอธิบายและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ สังคม และสติปัญญาของแต่ละวัย
5. บุคคลวัยทองหมายถึงใคร และมีลักษณะอาการที่แสดงออกอย่างไร
6. จงอธิบายอิทธิพลและความคาดหวังของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นมาให้เข้าใจ
7. จงยกตัวอย่างสื่อโฆษณาที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของวัยรุ่นมา 2 ข้อ

เกณฑ์การประเมินตนเองของนักเรียนเกี่ยวกับธรรมชาติของตัวเรา

รายการประเมิน	ไม่ทำเลย (0)	ทำเป็นบางครั้ง (1)	ทำเป็นประจำ (2)
1. เข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติของวัยเด็ก 2. เข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติของวัยรุ่น 3. ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 4. คิดวิเคราะห์การโฆษณาตามสื่อต่างๆ 5. ดูแลตนเองให้เจริญเติบโตตามพัฒนาการทุกด้าน			

เกณฑ์การประเมิน

- นักเรียนได้คะแนน 0-4 คะแนน แสดงว่าอยู่ในเกณฑ์ควรปรับปรุง
 นักเรียนได้คะแนน 5-7 คะแนน แสดงว่าอยู่ในเกณฑ์พอใช้
 นักเรียนได้คะแนน 8-10 คะแนน แสดงว่าอยู่ในเกณฑ์ดี